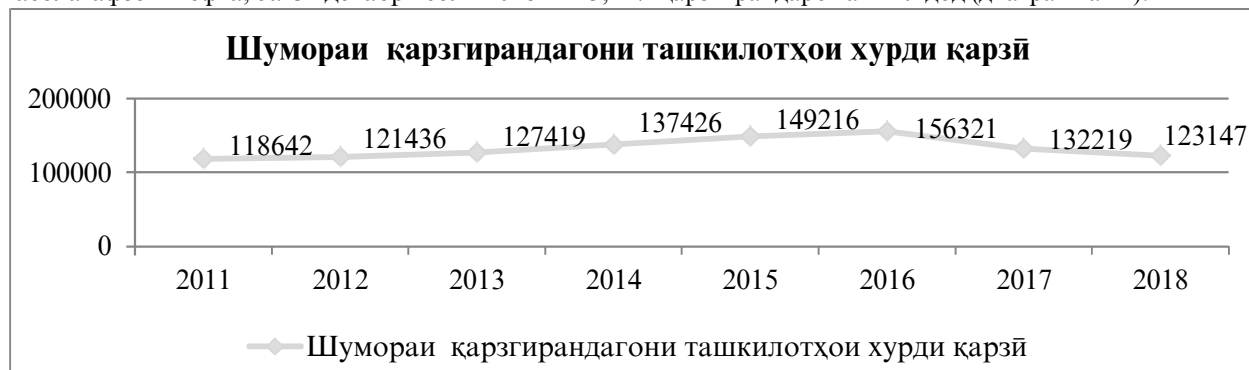

БАҲОДИҲИИ ҲОЛАТИ МУОСИРИ ҚАРЗДИҲӢ БА СОҲАИ КИШОВАРӢ

Шарипов Х.П.- ассистенти ДАТ ба номи Ш. Шохтемур

Калимаҳои асосӣ: молиякунонӣ, қарз, қарзгирони фаъол, сохтори қарзҳо, маблағгузори хурд, сифати қарз, сандуқи қарзӣ, иқтисодии бозори қарзи хурд.

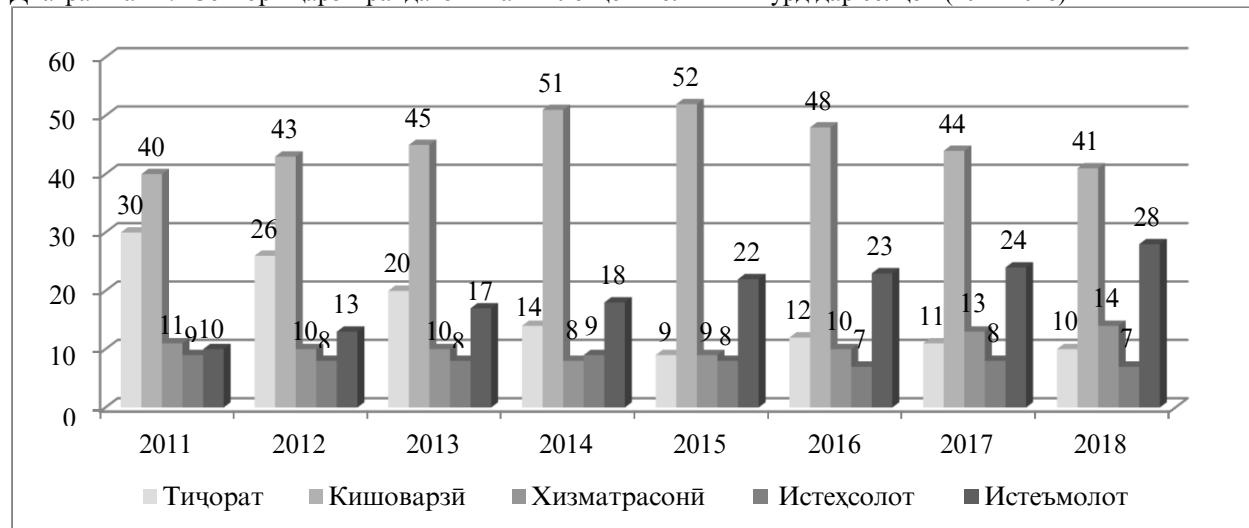
Таъминоти молиявӣ қарзи соҳаи кишоварзӣ яке аз масъалаҳои рузмарра дар шароити имрӯза буда, ҳалли он барои беҳбуд бахшидани вазъи соҳа, заминаи давлатии низоми молиякунонии соҳа ва татбиқи сиёсати аграрӣ муҳим мебошад. Ба ақидаи мо низоми молиякунонии соҳаи кишоварзӣ бояд навоарӣ шуда, моҳият ва усулҳои он таҷдиди назар карда шаванд. Бо дарназардошти ин зарур аст, ки сиёсати амалкунандаи молиявӣ-қарзиро, махсусан дар низоми маблағгузори хурд таҳлил намоем. Ҳоло натиҷаҳои, ки аз маблағгузори хурд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ноил гардидааст, аз ҷониби ташкилотҳои байналмилалӣ молиявӣ қонеъкунанда арзёбӣ карда шудааст. Шумораи қарзгирони фаъол дар бахши маблағгузори хурди Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамасола афзоиш ёфта, ба 31 декабри соли 2018 - 123,147 қарзгирандаро ташкил дод (диаграммаи 1).

Манбаъ: Ҳисобимуаллифазрӯи Бюллетени оморибонкӣ, 2018.-№12.-С.28

Дар солҳои 2012-2016 афзоиши шумораи қарзгирандагон аз ташкилотҳои маблағгузори хурд ба мушоҳида мерасад. Дар солҳои 2017-2018 бошад ин нишондиҳанда рӯ ба камшавӣ овардааст. Ин далел аз ҷониби мо тавассути таъсири бӯҳрони молиявӣ ҷаҳонӣ ба иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон фаҳмонида мешавад. Бадшавии вазъи молиявӣ қарзгирон, тичорати суғ, зиёдшавии интиқолҳои пулӣ, афзун шудани даромади аҳоли ба бад шудани нишондиҳандаҳои бахши қарздиҳӣ ва шумораи қарздиҳандагон мусоидат намуданд (диаг.2).

Диаграммаи 2.- Сохтори қарзгирандагони ташкилотҳои молиявӣ хурд дар солҳои (2011-2018)

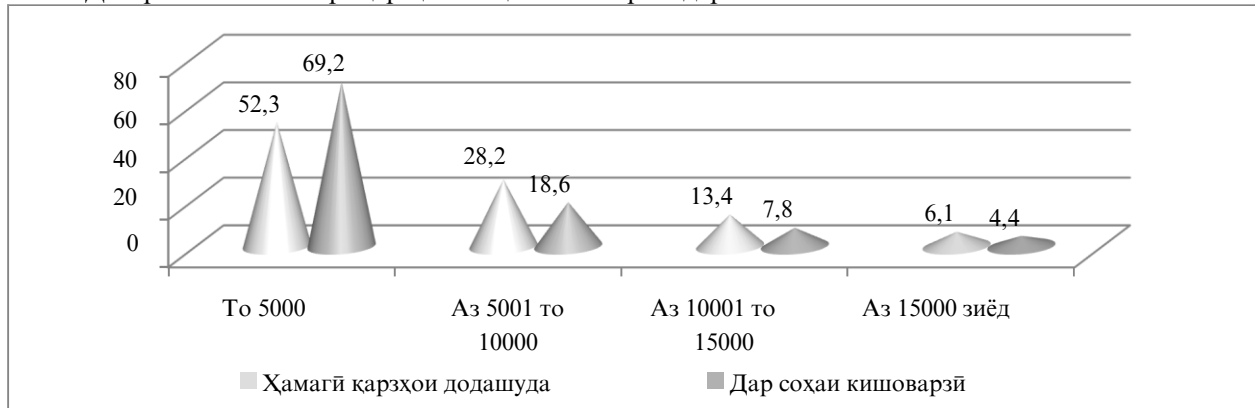
Манбаъ: Ҳисобимуаллифазрӯи Бюллетени оморибонкӣ, 2018.-№12.-С.64

Ин махсусан дар соҳаи кишоварзӣ ба назар мерасид, ки дар ин соҳа он дар соли 2016 зиёда аз 50 фоизи ҳамаи қарзгирандагони фаъоли ташкилотҳои молиявӣ хурд рост меомад. Сохтори кунунии қарзгирандагони фаъол оид ба хоҳишҳои ҳиссаи тичорат дар давраи таҳлилшуда шаҳодат медиҳад. Ҳиссаи қарзгирандагон дар соҳаи кишоварзӣ бошад аз соли 2011 то 2015 афзоиш ёфта, дар солҳои 2016- 2018 хоҳиш ёфтааст. инчунин дар ин давра шумораи қарздиҳандагони фаъол, ки бо мақсадҳои истеъмолӣ онҳоро ба даст овардаанд, афзоиш ёфтанд. Ҳиссаи бахши хизматрасонӣ ва истеъмолот то давраи соли 2018 паст шудааст.

Ҳангоми таҳлили ҳиссаи соҳаи кишоварзӣ дар сандуқи қарзи ташкилотҳои маблағгузори хурд дар соли

2018 сохтори зерин муайян кардашуд (диаграммаи 3).

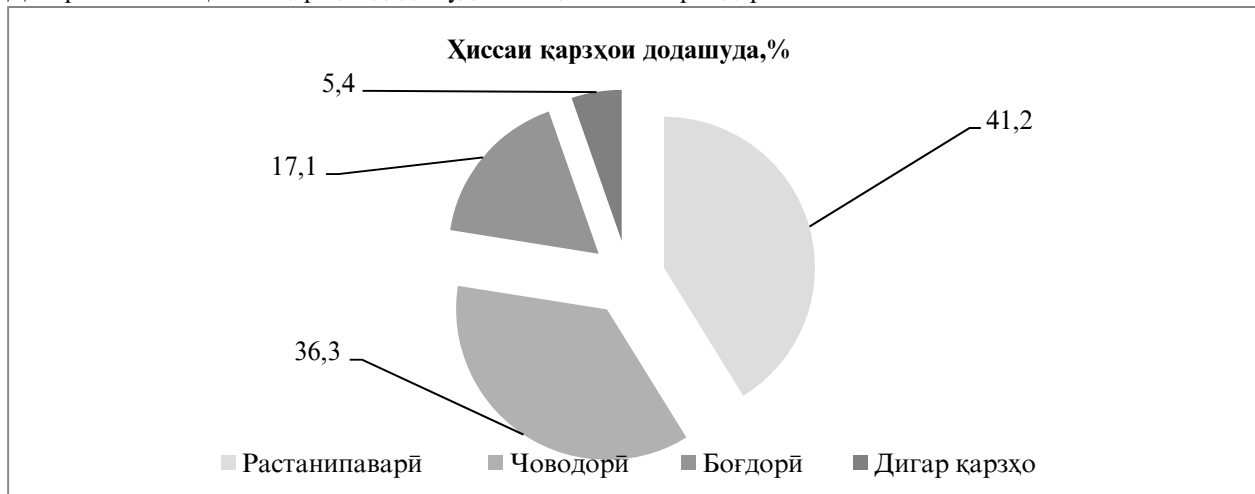
Диаграммаи 3. Сохтори қарзҳо ба соҳаи кишоварзӣ дар соли 2018

Манбаъ: Ҳисобимуаллифазрӯйи Бюллетени оморӣ, 2018.- №12.- С.45

Ҳиссаи қарзҳо то 5000 сомонӣ дар маҷмӯъ 52,3 фоизро ташкил медиҳад, дар ҳоле, ки дар соҳаи кишоварзӣ он ба 69,2 фоиз баробар мебошад. Дар диаграмма намуни қарзҳо ҳиссаи қарзҳои додашуда нисбат ба ҳаҷми умумӣ кам мебошанд. Маблағи қарзҳои паस्त дар соҳаи кишоварзӣ асосан бо имкониятҳои аҳолии алоқаманд аст, ки дар аксар ҳолатҳо камбизоатанд. Аз тарафи дигар, сарчашмаҳои тасдиқнашудаи даромади аҳолии низ сабаб мегардад, ки дар натиҷа ба ҳаҷми маблағи қарз кам шавад (диаграммаи 4).

Диаграммаи 4.- Ҳиссаи қарзҳои додашуда ба соҳаи кишоварзӣ дар соли 2018

Манбаъ: Ҳисобимуаллифазрӯйи Бюллетени оморӣ, 2018.- №12.- С.74

Дар маҷмӯъ, ҳиссаи қарзҳо ба парвариши чорвои калони кишоварзӣ ва растанипарварӣ 77,5 фоизро ташкил дод, ки оид ба махсусгардонии аксарияти қарзгирандагон ташкилотҳои маблағгузори хурд дар ин категорияҳо шаҳодат медиҳад.

Қайд намудан зарур аст, ки аз рӯйи мӯҳлат қарзҳои додашуда ҳисоби миёна кӯтоҳмуддат буданд. Дар давраи соли 2018 муҳлати миёнаи қарзҳо, ки аз ҷониби ташкилотҳои маблағгузори хурд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дода шудааст ба ҳисоби миёна ба 9 моҳ баробар аст. Яке аз нишондиҳандаҳои асосӣ барои муайян кардани самаранокии фаъолияти ташкилотҳои маблағгузори хурд сифати қарзҳои аз ҷониби онҳо дода шуда мебошад. Мутаассифона, аксарияти ташкилотҳои молиявии хурд бо шиддат дар ҷустуҷӯи шумораи қарзгирандагон овра гардида, сифати фаъолияти кормандони худ ва қарзҳои аз ҷониби онҳо додашударо суғат назорат намуданд.

Таҳлил нишон медиҳад, ки бадшавии сифати сандуқи қарз дар соли 2016 ва 2018, сабабҳои объективиро дорад, ки бо таъсири бӯҳрони ҷаҳонии иқтисодӣ ва оқибатҳои он алоқамандӣ доранд. Вобастагии калони иқтисодӣ кишварро аз ҳаҷми интиқолҳои пулие, ки ба таври назаррас хоҳиш ёфтаанд, қобилияти пардохтпазирии аксарияти аҳолии дар ҳолати бӯҳронӣ қарор гирифта, ин бошад таъхирҳо аз рӯйи пардохтҳо ва барои қисмати муайяни қарзгирандагон бошад – пардохт нанамудан аз рӯйи қарзҳо бо назардошти муфлисгардӣ маънидод менамуд. Бадшавии сифати сандуқи қарзӣ бонги ташвишваре мебошад, ки ҷоннокгардонии назорат аз рӯйи сифати қарзҳои ташкилотҳои маблағгузори хурдро тақозо мекунад. Ба андешаи мо, барои баланд бардоштани сифати фаъолият, роҳбарияти ташкилотҳои маблағгузори хурдро зарур аст, ки пеш аз ҳама, ба назорати сифати портфели қарзӣ тавассути омӯзиш ва

баланд бардоштани сатҳи касбии кормандони худ тақвият бахшида, дуҷум вазиғаҳои назоратии сатҳҳои гуногуни идоракуниро бо мақсади пешгирии коррупсияи коргарон мустаҳкам намояд.

Ҳаҷми хизматрасониҳои аз ҷониби ташкилотҳои молиявии хурд расонандашаванда кофӣ намебошанд. Иқтидори кунунии баҳши молиявии хурд дар қисмати маблағгузории хурд камтар аз 20% истифода мегардаду халос. Ин барои рушди мунтазам ва самараноки бахш қариб, ки кофӣ нест.

Мо кӯшиш ба харҷ додем, ки шумораи максималии мизочонро ҳангоми шароитҳои мавҷуда (ёдоварӣ месозем, ки дар оғози соли 2018 шумораи қарзгирандагони ҷаъоли ташкилотҳои маблағгузории хурд 123147 нафарро ташкил дод) аз рӯи формулаи зерин ҳисоб намоём:

$$Q = (A1 + A2 + A3 + A4 + A5 + A6 + A7 + A8 + A9) = 4842200$$

Дарин ҷо:

Q – шумораи миёнаи нафароне, ки қарзгирандагони потенциалии ташкилотҳои молиявии хурд ба ҳисоб мераванд.

- A1 - 860700 нафар - дар синну соли 20-24 сола;
- A2 - 838400 нафар - дар синну соли 25-29 сола;
- A3 - 772300 нафар - дар синну соли 30-34 сола;
- A4 - 575000 нафар - дар синну соли 35-39 сола;
- A5 - 461800 нафар - дар синну соли 40-44 сола;
- A6 - 413500 нафар - дар синну соли 45-49 сола;
- A7 - 372900 нафар - дар синну соли 50-54 сола;
- A8 - 329000 нафар - дар синну соли 55-59 сола;
- A9 - 218600 нафар - дар синну соли 60-64 сола.

бо ифодаи фоизӣ: $Q1 = (Q / N) * 100 = 4842200 / 9126600 = 53,05\%$,

дар ин ҷо:

Q1 – шумораи миёнаи нафар бо ифодаи фоизе, ки қарзгирандагони потенциалии ташкилотҳои молиявии хурд ба ҳисоб мераванд;

Q – шумораи миёнаи нафароне, ки қарзгирандагони потенциалии ташкилотҳои молиявии хурд ба ҳисоб мераванд;

N – аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон (9126600 нафар).

Дар мувофиқа аз принсипи 1 қарз ба 1 хонавода, шумораи хонаводаҳоро аз рӯи формулаи зерин муайян месозем:

$$V = N / N1 = 1472032$$

Дар ин ҷо:

V – шумораи хоҷагиҳои хонавода дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;

N – аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон (9126600 нафар);

N1 – шумораи миёнаи нафар ба 1 хоҷагии хонавода (6,2 нафар - маъ. оморӣ).

Ҳамин тавр, шумораи максималии қарзгирандагонро ҳангоми шароитҳои мавҷуда аз рӯи формулаи зерин ҳисоб менамоем:

$$W = V * Q1 = 1472032 * 53,05 = 780912 \text{ нафар}$$

дар ин ҷо:

W – шумораи максималии қарзгирандагон;

V – шумораи хоҷагиҳои хонавода дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;

$$Q1 = W / N1 = 1472032$$

Q1 – шумораи миёнаи одамон бо ифодаи фоизе, ки қарзгирандагони потенциалии ташкилотҳои молиявии хурд ба ҳисоб мераванд. Маълумоти ҳисобро истифода намуда, аз ҷониби мо, дурнамои рушди иқтидори бозори қарздиҳии хурд то соли 2025 пешниҳод карда шудааст.

Ҷадвали 1.-Дурнамои рушди иқтидори бозори қарзи хурд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2025, ҳаз.нафар

Нишондодҳо	Солҳо					
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон	9318,2	9513,9	9713,7	9917,7	10125,	10338,
Аҳолие, ки ба гирифтани қарз дохил мегардад	4943,3	5047,1	5153,1	5261,3	5371,8	5484,6
Шумораи хоҷагиҳои хонавода, адад	1502,935	1534,5	1566,726	1599,629	1633,2	1667,5
Шумораи максималии қарзгирандагон	797,3	814,1	831,2	851,9	874,1	898,6

Манбаъ: Ҳисоби муаллифон аз рӯи маводҳои оморӣ «Шумораи аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон то 1 январисоли 2019», саҳ 83.

Дар мувофиқа аз маълумоти ба даст омада, иқтидори базаи муштарӣ баҳши маблағгузории хурд дар соли 2020 – 797,3 ҳазор қарзгиранда, дар соли 2025 - 898,6 ҳазор нафарро ташкил дод, ки ба 7,3 маротиба аз шумораи аслии қарздорон дар соли 2018 зиёд мебошад.

Ҳамин тавр, вазъи муосири маблағгузории хурди соҳаи кишоварзӣ аз ҷониби мо ҳамчун ба таври динамикӣ болораванда арзёбӣ гардида, дорой иқтидори калон барои рушд мебошад. Истифодабарии олатҳои муосир ҳангоми кор бо соҳибкорони кишоварзӣ бояд ба таври назаррас сифати хизматрасониҳои пешниҳодшавандаи

ташкилотҳои маблағгузори хурдро беҳтар сохта, инчунин ба рушди соҳаи кишоварзӣ мусоидат намояд, ки яке аз соҳаҳои асосӣ дар сохтори иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад.

Муаммоҳои мавҷуда дар баҳши маблағгузори хурди ҷумҳурӣ бо омилҳои дохилӣ ва берунӣ, ва инчунин норасоии таҷрибаи амалии менеҷменти ташкилотҳои молиявии хурд баён мегардад, ки бояд ба таври комплексӣ, бо ҷалби ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор ба ҷараёни мазкур ҳал гардад. Рушди фаъоли шумораи ташкилотҳои молиявии хурд бояд бо рушди рақобат дар бозори хизматрасониҳои молиявии хурд пайгирӣ гардад, ки бояд аз рӯи принципҳои иқтисоди бозорӣ бунёд ёбанд.

АДАБИЁТ

1. Ашуров И.С., Э Мансуров Ш.Дж. Особенности кредитной политики в условиях переходного периода- Душанбе: Ирфон, 2006.-80с.

2. Банковское кредитование. Учебник/Под ред. А.М. Тавасиева-М.: ИНФРА-М, 2010.-656с.

3. Хикматов У.С. Микрофинансовый сектор и развитие малого предпринимательства в Республике Таджикистан.-Душанбе: Ирфон, 2010.- 185 с.

4. Хикматов У.С. Теоретические основы формирования предпринимательской среды в Республике Таджикистан - Душанбе: Ирфон, 2006.-95с.

АННОТАЦИЯ

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ КРЕДИТОВАНИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

В данной статье анализируется современное состояние кредитования сельского хозяйства. На основании данных реального банковского сектора, авторы изучили структуру выданных кредитов и определили перспективы развития потенциала рынка микрокредитования в Республике Таджикистан на период до 2025 года. В статье четко анализируются причины и препятствия развитию кредитного рынка.

Ключевые слова: микрофинансирование, кредит, активный кредиторий, структура кредитов, микрофинансирование, качество кредита, кредитный портфель, микрокредитный рынок

АННОТАТСИЯ

БАҲОДИҲИИ ҲОЛАТИ МУОСИРИ ҚАРЗДИҲӢ БА СОҲАИ КИШОВАРЗӢ

Дар мақола ҳолати муосири қарздиҳӣ ба соҳаи кишоварзӣ таҳлил гардидааст. Муаллифон дар асоси маълумотҳои баҳши воқеии бонкӣ сохтори қарзҳои додасударо омӯхта, дурнамои рушди иқтисодӣ бозори қарзи хурд дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар давраи то соли 2025 муайян намудаанд. Дар мақола бо таври дақиқ сабабҳои монеаҳои рушди бозори қарзӣ таҳлил гардидааст.

ANNOTATION

THE CURRENT CONDITIONS OF AGRICULTURAL CREDITING

In this article is giving the analyzing of modern conditions of agriculture. Based on data from the real banking sector, the authors studied the structure of loans issued and determined the prospects for developing the potential of the micro-credit market in the Republic of Tajikistan for the period till 2025. This article clearly analyzes the reasons and obstacles to the development of the credit market.

Key word: micro finance, credit, active lenders, loan structure, credit quality, loan portfolio, micro credit market.